

Kształcenie pedagogiczne, artystyczne i etnologiczne w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. 50-lecie tradycji (1971–2021), red. nauk. Urszula Szuścik, Studio NOA, Katowice 2022, ss. 596

Cieszyńskie tradycje oświatowe sięgają 1911 r. i związane są z aktywnością Macierzy Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego oraz Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w Cieszynie. Wzniesiono wtedy okazały budynek szkolny w ówczesnej miejscowości Bobrek. Do dziś budynek „na Bobrku” służy szkolnictwu. W okresie międzywojennym działało tu seminarium nauczycielskie (po 1937 r. – Liceum Pedagogiczne). Po 1945 r. funkcjonowała w nim Szkoła Ćwiczeń i Przedszkole nr 7 oraz Liceum Pedagogiczne, a w latach 1960–1971 Studium Nauczycielskie¹.

W Polsce w latach siedemdziesiątych XX w. zamierzenia reformy systemu kształcenia nauczycieli umożliwiły absolwentom wyższych szkół nauczycielskich podnoszenie poziomu wykształcenia do stopnia magistra. Konieczność jednolitego kształcenia nauczycieli szkół podstawowych i średnich, z wprowadzeniem wymagania stopnia magistra, przyczyniła się do zmian organizacyjno-programowych na uniwersytetach i w wyższych szkołach pedagogicznych (WSP)². Realnie zarysowała się wówczas możliwość kształcenia nauczycieli na wyższym poziomie³.

Upływający w 2021 r. pięćdziesięcioletni okres kształcenia pedagogicznego, artystycznego i etnologicznego w cieszyńskim ośrodku akademickim – Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, postanowiono uczcić wydaniem obszernej książki jubileuszowej. Przedsięwzięcie to objął patronatem honorowym rektor Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Publikacja jest dedykowana tym wszystkim osobom, które kształtowały koncepcję oraz działalność placówki

---

¹ U. Szuścik, *Placówki edukacyjne w cieszyńskiej tradycji kształcenia nauczycieli*, [w:] *Z przeszłości i współczesności kształcenia pedagogicznego w Cieszynie*, red. R. Mrózek, U. Szuścik, Katowice 2013, s. 71. Zob. też eadem, *Szkice z dziejów kształcenia nauczycieli w Cieszynie*, [w:] *Tradycje kształcenia nauczycieli na Śląsku Cieszyńskim*, red. W. Korzeniowska, A. Mitas, A. Murzyn, U. Szuścik, Katowice 2009, s. 146; D. Kocurek, *Cieszyn ośrodkiem kształcenia nauczycieli*, „Cieszyński Almanach Pedagogiczny” 2012, nr 1, s. 71.

² Uchwała Sejmu PRL *W sprawie edukacji narodowej* z 13.10.1973 r. Zob. J. Wołczyk, *Koncepcja kształcenia, dokształcania i doskonalenia ustawicznego nauczycieli na tle potrzeb społeczno-oświatowych*, Warszawa 1977.

³ Na mocy ministerialnego zarządzenia z 15.05.1971 r. w Cieszynie utworzono Wyższe Studium Nauczycielskie jako Filię Uniwersytetu Śląskiego, „Dziennik Urzędowy Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego” 1969, nr A-7, poz. 69; H. Rusek, *W cieszyńskiej siedzibie Uniwersytetu Śląskiego*, [w:] *Z przeszłości i współczesności kształcenia pedagogicznego w Cieszynie*, s. 89.

oświatowej i pedagogicznej od jej zarania do utworzenia ośrodka akademickiego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach – Filii w Cieszynie, będącej miejscem ich nieustającej troski, zaangażowania w kształcenie kadry nauczycielskiej, artystycznej i etnologicznej w duchu akademickiej wiedzy i etyki⁴.

Inspirujące motto Henry’ego Adamsa: „Praca nauczyciela dotyka wieczności; trudno określić jak głęboko sięga jej wpływ”, zostało wybrane dla podkreślenia misji kształcenia akademickiego, wypełnianej przez pół wieku w Cieszynie⁵.

Recenzowana praca, obszerna, bo licząca niemal 600 stron, została przygotowana pod redakcją naukową Urszuli Szuścik, absolwentki cieszyńskiej uczelni, od ponad 30 lat związanej z nią naukowo, organizacyjnie i dydaktycznie. Jej zainteresowania naukowe dotyczą rozwoju twórczości plastycznej dzieci i szerokiej gamy czynników jej sprzyjających⁶. Wyniki prowadzonych przez nią badań zostały opisane w licznych publikacjach⁷, a także przełożone na język praktyki w opracowanym programie dydaktycznym⁸.

Logiczna struktura publikacji odpowiada zamierzeniu jubileuszowemu. Książkę otwierają słowa dziekana Wydziału Sztuki i Nauk o Edukacji, prof. Krzysztofa Bąka. Określił on moment jubileuszu jako „czas podsumowań, zorientowania się w terażniejszości, ale przede wszystkim kreślenia planów” (s. 9). Z okazji święta cieszyńskiej uczelni przypomniano dokument *Aktu erekcyjnego powstania Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie*. Wymieniono również nadesłane laudacje i gratulacje: Józefy Bałachowicz z Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Małgorzaty Cywińskiej, Kingi Kuszak i Katarzyny Sadowskiej z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Małgorzaty Makiewicz i Macieja Tanasia z Akademii Pedagogiki Specjalnej, Ireny Polewczyk i Wojciecha Świątkiewicza z Uniwersytetu Śląskiego (s. 11). Refleksyjne i pełne inspiracji słowo *Zatrzymane w czasie* Tadeusza Sławka, lokuje cieszyńskie kształcenie akademickie w historii miasta Cieszyna.

⁴ U. Szuścik, [motto], [w:] *Kształcenie pedagogiczne, artystyczne i etnologiczne w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. 50-lecie tradycji (1971–2021)*, red. eadem, Katowice 2022.

⁵ Ibidem, s. 12.

⁶ U. Szuścik, *Kształtowanie percepcji wzrokowej jako stymulator działań plastycznych dziecka*, Katowice 1999; eadem, *Znak werbalny a znak plastyczny w twórczości rysunkowej dziecka*, Katowice 2006; eadem, *Bazgrota w twórczości plastycznej dziecka*, Katowice 2019.

⁷ Zob. U. Szuścik, *Sztuka i plastyka w nowoczesnym nauczaniu. W jakim stopniu sztuka jest potrzebna dziecku w kształtowaniu jego osoby i formowaniu go na przyszłość?* „Magazyn Polskiej Akademii Nauk” 2021, nr 3(67), s. 20–23.

⁸ *Program autorski z zakresu kształcenia plastycznego dziecka w młodszym wieku szkolnym (klasy I–III) przeznaczony dla I etapu edukacyjnego szkoły podstawowej. Program nauczania*, (nr dopuszczenia do użytku szkolnego MEN/DKW-4014-29/99), wyd. 1, Katowice 1999, wyd. 2, Warszawa 2000.

Kolejną częścią publikacji jest prezentacja nadesłanych tekstów okolicznościowych, którą poprzedza *Wprowadzenie* redaktora naukowego tomu, Urszuli Szuścik, również w tłumaczeniu na język angielski. Całość publikacji została podzielona na trzy części. W pierwszej, zatytułowanej *Tradycja i historia pedagogiki w Cieszynie i w Filii UŚ*, znalazło się sześć artykułów naukowych (s. 23–90). Przedstawiają one drogi rozwoju i kształtowanie się tradycji oświatowych w środowisku cieszyńskim, wskazując na chlubne karty w dziejach lokalnej edukacji. Autorzy (Józef Chlebowczyk, Wiesława Korzeniowska, Eugeniusz Kopeć, Jan Król, Idzi Panic i Mirosława Pindór) wprowadzają czytelnika w historię ziemi cieszyńskiej i jej dziedzictwem edukacyjnym, oświatowym i kulturalnym. Wszystkie teksty charakteryzuje umiejętne wykorzystanie bogatego zestawu materiałów źródłowych.

Kształcenie pedagogiczne, artystyczne i etnologiczne to tytuł drugiej części tomu jubileuszowego, w której zamieszczono szesnaście artykułów (s. 91–290). Ich autorzy odnoszą się do tradycji kształcenia akademickiego w Cieszynie, dokumentują i poddają ocenie jego przeszłość, wskazując na szersze konteksty.

Wyjątkowy charakter ma artykuł Tadeusza Lewowickiego *Dekalog wspólnoty naukowej – esej okolicznościowy z garścią przesłań*, w którym autor zawarł swoje wspomnienia. Katarzyna Olbrycht nakreśliła twórczą działalność naukowo-badawczą i dydaktyczną Zakładu Edukacji Kulturalnej Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. Daniel Kadłubiec oraz Grzegorz Odoj w swoich opracowaniach poddali analizie dokonania badawcze w zakresie etnologii i folklorystyki, realizowane w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. Halina Rusek przybliżyła dzieje cieszyńskiej siedziby Uniwersytetu Śląskiego. O historii uniwersyteckiego kształcenia muzycznego piszą Ryszard Gabrys (*Było, nie minęło*) oraz Jadwiga Uchyła-Zroski (*Współudział przedmiotów pedagogicznych w kształtowaniu kompetencji zawodowych artystów i nauczycieli muzyki*). Magdalena Szyndler scharakteryzowała badania nad historią folkloru muzycznego Beskidu Śląskiego. Na temat działalności Chóru Uniwersytetu Śląskiego „Harmonia” (1971–2021 – z uwzględnieniem tradycji Towarzystwa Śpiewaczego „Harmonia” w Cieszynie) pisała z kolei Izabela Zielecka-Panek. Obraz cieszyńskiego życia akademickiego dopełnia artykuł Aleksandry Giełdoń-Paszek o działalności Galerii Uniwersyteckiej w Cieszynie.

Zdzisław Ciuk przedstawił problematykę nauczania języków obcych, Jadwiga Warchoń zarysowała historię i działalność Ośrodka Alliance Française, funkcjonującego przy Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, natomiast Jolanta Tambor i Romuald Cudak napisali o Szkole Języka i Kultury Polskiej. Małgorzata Bortliczek zaprezentowała działalność Cieszyńskiego Oddziału Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego.

Spośród zagadnień pedagogicznych, wynikających z indywidualnych badań i zainteresowań naukowych autorów zamieszczonych w tomie tekstów, Wojciech Kojs przybliżył modalne aspekty edukacji i pedagogiki, a Adam Jonkisz przedstawił analizę poprawnego formułowania pytań.

Końcowa część publikacji nosi tytuł *Obraz pedagogiki i sztuki w Cieszynie – kontynuacja* i zawiera najwięcej, bo aż 27 artykułów naukowych (s. 291–564). Zamieszczone treści odnoszą się do okresu najmniej odległego w czasie. Otwiera ją analiza działalności naukowej na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji w latach 2009–2017, opracowana przez Zenona Gajdzicę. Zagadnienia psychologiczne omówiono w dwóch artykułach: Ryszarda Cibora (*Psychologiczne koszty w pracy nauczyciela*) oraz zbiorowym, syntetycznym opracowaniu Anny Porczyńskiej-Ciszewskiej, Jolanty Krzyżewskiej i Renaty Stefańskiej-Klar (*Psychologia i psychologowie w uczelniach wspomnieniach – półwiecze zbiorowego doświadczenia*). Nie zabrakło odniesień do doświadczeń badawczych w zakresie pedagogiki specjalnej, podjętych przez Magdalenę Bełzę-Gajdzicę oraz Sebastiana Mrózka. Barbara Grabowska natomiast omówiła doświadczenia edukacyjne z zakresu specjalności pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej na kierunku pedagogika. Szeroko zaprezentowana została tematyka edukacji wczesnoszkolnej, zarówno w aspekcie kształcenia studentów, przyszłych nauczycieli, jak i możliwości stosowania wybranych koncepcji edukacyjnych, ich wartości oraz strategii postępowania dydaktycznego w praktyce szkolnej. Zagadnienia z tego obszaru podjęli: Małgorzata Bortliczek, Anna Gawęł-Mirocha, Ewelina Limanowska, Izabela Łuc, Beata Oelszlaeger-Kosturek, Sylwia Ryszawy i Jakub Staroń.

Do ważnych aspektów działalności Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie należy kształcenie artystyczne, problematykę tę jednak podjęło jedynie trzech autorów. Ryszard Solik dokonał analizy kształcenia artystycznego w latach 1971–2021, uwzględniając osobę nauczyciela jako edukatora sztuki – twórcę i projektanta. Tematyka ta jest kontynuowana przez Urszulę Szuścik w tekście *Sztuka a wychowanie – przyczynki*. Natomiast Jarosław Skutnik zaprezentował Galerię „Klatka” jako miejsce studenckiej aktywności artystycznej. Wątki dotyczące standardowego kształcenia artystycznego podjęła Ewa Tomaszewska, pisząc o działaniach teatralnych Studenckiej Sceny Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, oraz Jolanta Skutnik, która poruszyła kwestię społecznej funkcji muzeów.

Ewa Ogrodzka-Mazur i Alina Szczurek-Boruta zaprezentowały dokonania Cieszyńskiej Naukowej Szkoły Badań Kultury i Oświaty Pogranicza w latach 1989–2021. Mirosława Pindór omówiła działalność towarzystw i komisji naukowych cieszyńskiego ośrodka akademickiego. Eugenia Smyrnova-Trybulska wyjaśniła, jak realizowano współczesne wyzwania dotyczące rozwoju edukacji informatycznej i e-learningu na kierunkach pedagogicznych w kampusie cieszyńskim, podkreślając wielofunkcyjność platformy kształcenia na odległość.

Dorota Prysak zarysowała relacje i współpracę z lokalnym środowiskiem Kampusu UŚ w Cieszynie, mieszczące się w pedagogice współbycia.

Wśród tekstów prezentowanej publikacji znalazły się też bardzo ważne opracowania biograficzne: Aliny Górniok-Naglik (*Bronisława Dymara – twórczyni pedagogiki współbycia w teorii i w praktyce*) oraz Danuty Kocurek (*Jan Śliwka – nauczyciel i autor podręczników szkolnych na Śląsku Cieszyńskim*). Andrzej Kasperek udokumentował dokonania Wolnej Szkoły Nauk Filozoficznych i Społecznych im. Profesora Jana Szczepańskiego, przybliżając twórczość profesora.

Osobne miejsce zajmują artykuły i komunikaty, dokumentujące prowadzone przez autorów badania. Urszula Morszczyńska przybliżyła kontrowersje wokół sposobu pojmowania pedagogiki jako nauki praktycznej oraz jej zastosowań. Julia Pytlarz, Weronika Reguła, Julia Seniow i Paulina Wybraniec podjęły próbę odpowiedzi na pytanie: dlaczego kierunki pedagogiczne są współcześnie deprecjonowane? Katarzyna Jas zajęła się aktywnością osób w wieku późnej dorosłości, relacjonując wyniki badań przeprowadzonych w Cieszynie i Czeskim Cieszynie. Bogumiła Mika zaprezentowała obecność muzyki religijnej w badaniach naukowych Instytutu Muzyki Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. Wspomnieniowy, interesujący artykuł napisała z kolei Anna Trzcionka-Wieczorek (*Sześciokrotne cztery pory roku w Cieszynie*).

Za istotną wartość należy uznać zamieszony w prezentowanej publikacji wybór literatury na temat dziejów pedagogiki w Cieszynie. Nie zabrakło także skrupulatnie opracowanego przez redaktora tomu indeksu nazwisk oraz interesującego materiału ikonograficznego w dziale zatytułowanym *Fotogaleria*. Otwiera ją fotografia *Aktu erekcyjnego powstania Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie*.

Autorzy artykułów związani są, bezpośrednio lub pośrednio, z cieszyńskim środowiskiem akademickim, co przełożyło się na wysoką wartość merytoryczną zaprezentowanych treści. Wartość publikacji podnoszą często osobiste dygresje i wspomnienia, nacechowane nieraz również emocjonalnie. Choć tematyka tekstów jest mocno zróżnicowana, zostały one uporządkowane w przemyślany sposób.

Niepowtarzalna wartość temu dokumentującemu 50 lat kształcenia na poziomie wyższym w Cieszynie tkwi w zamierzeniu choćby cząstkowego ocalenia od zapomnienia edukacyjnej przeszłości, co też zostało osiągnięte. Zamieszczone artykuły naukowe świadczą o różnorodności poszukiwań badawczych oraz samodzielności naukowej cieszyńskiego ośrodka akademickiego. Opracowanie zbiorowe pod redakcją naukową prof. U. Szuścik wzbogaca literaturę przedmiotu w zakresie polskiej pedagogiki jako nauki oraz historii polskiego szkolnictwa uniwersyteckiego.

Anna Boguszewska

Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
ORCID 0000-0003-0971-1258